

Kowalska Lewicka u članku *Tradicionalna proizvodnja maslaca u Poljskoj* bavi se tehnologijom proizvodnje maslaca i postupcima konzervacije. Mirko Barjaktarević u članku *O zemljišnim međama u Srba* raspravlja u vezi s time o pojavi zemljoradnje, o društvenim i ekonomskim odnosima kod Srba u srednjem vijeku i pod Turcima te o pravima nasljeđa u vrijeme oslobođenja Srba od Turaka. Donosi nazive za međe, prikazuje njihove oblike i materijal, raspravlja o razmircama oko međa. Ján Podolák u studiji *Prastari načini dobivanja vatre kod karpatskih pastira* u uvodu razmatra problematiku izučavanja pastirske kulture uopće, a Karpata posebno. Glavni predmet rada je dobivanje ognja trenjem drva o drvo i svrdlanjem drva, a osvrće se i na dobivanje vatre kresanjem kamena o kamen i kamena o metal. Autor smatra da se ti stari načini dobivanja vatre ne mogu smatrati karpatskom specifičnošću jer su poznati i iz ostalih krajeva Evrope i drugih dijelova svijeta, a u Karpatima se samo sačuvala ta stara tehnika dobivanja vatre u vezi s magijom. Ján Komorovský u raspravi *Kavkaské paralele pogrebnim običajima u Crnoj Gori* slijedi zaključak Moszyńskog da poznavanje običaja na Kavkazu može poslužiti kao ključ za odgonetavanje mnogih zagonetaka u etnologiji Balkana; bavi se poredbom posmrtnih običaja u Crnoj Gori i općenito na Balkanu s onima na Kavkazu. Navodi niz običaja vezanih uz naricanje za umrlim, kao i npr. naricanje nad odjećom umrloga, koji se mogu objasniti samo poznavajući žalobne običaje na ova dva udaljena područja. P. G. Bogatyrev piše raspravu o temi *Improvizacija i norme umjetničkih postupaka na građi pripovijesti 18. st., te natpisâ na »lubočnim« slikama, pričama i pjesmama o Jeremiji i Tomi*. Autor prikazuje kako prepisivači i pripovjedači zamjenjuju riječi i fraze pjesme poštujući tradicijom utvrđene umjetničke norme i pri tome ne narušavaju smisao i sklad djela. Orest Zilynskyj u članku *Istočnoslavenska narodna igra »Zmaj — patak«* raspravlja o varijantama igre i tekstova igre koju u ukrajinskom dijelu Galicije o Uskrsu igraju djevojčice, veoma rijetko uz sudjelovanje dječaka. Elemente ove igre autor uspoređuje s analognim elementima uskršnje igre poznate u Bjelorusiji i u Rusiji. Dokazuje da su to ostaci stare ritualne igre pri kojoj su mladići birali svoje odabranice. Dagmar Klímová raspravlja o temi *Turski ratovi u narodnim predajama* i donosi njihov tematski katalog s primjerima iz Moravske, Slovačke, Poljske, Ukrajine, Mađarske, Hrvatske, Slovenije, Donje Austrije i Gradišća o dolasku Turaka, Tatara, Kumana i već pokrštenih Mađžara. J. O. Dzendzelivskýj u članku *O problemu lingvističko-etnografskog atlasa kulture područja Karpata* preporučuje da se izgradi poseban etnološko-historijski atlas područja Karpata. S. I. Bruk u raspravi *Principi izrade regionalnih historijsko-etnografskih atlasa u SSSR-u* govori o pojedinim atlasima objavljenim u SSSR-u, kao i onima koji su u pripremi.

Oba godišta časopisa završavaju prikazima novih izdanja o slavenskoj etnološkoj tematici.

Vlasta Domaćinović

ETHNOGRAPHIA PANNONICA, Sozialhistorische und ethnologische Studien zum Pannonischen Raum, Eingeleitet und zusammengestellt von KÁROLY GAÁL. Burgenländische Forschungen, H. 61, Eisenstadt 1971, 117 str.

U seriji »Burgenländische Forschungen« navikli smo pratiti etnografski i historijski materijal vezan uz Gradišće (Burgenland). Ovaj put prekoračena je regionalna granica i Károly Gaál, kao urednik, donosi članke istaknutih znanstvenih radnika posvećene tzv. »panonskom prostoru«.

Počelo je zapravo idejom da se ta problematika približi uhu austrijskog građanina, pa je Radio-studio Burgenland u svom programu emitirao predavanja pod zajedničkim nazivom *Ethnographia Pannonica*. Sada su ta predavanja pred nama i na prvoj strani sadrže rečenicu iz pera K. Gaála koja će nas približiti tom zajedničkom nazivniku: »Etnologija (Volkskunde) kao evropska znanost ima zadaću da traži ne ono što dijeli evropske narode jedne od drugih, već ono što te narode zbližuje.« (str. 5)

Autor članka smatra da je takav put ispravan, tim više što potvrdu tog i takvog stava nose u sebi etnografski prilozi petnaestorice znanstvenika iz nama susjednih zemalja, koji su sudjelovali u spomenutoj seriji Radio-Burgenlanda. Da bi olakšao demistifikaciju one etnologije koja je u svemu tražila i pronalazila nacionalne odlike i tipičnosti, podsjeća nas na proces Heckenrosen iz 19. stoljeća, koji se vodio između mađarskih i rumunjskih znanstvenika. I jedna i druga strana zahtijevala su »autorsko pravo« nad jednom baladom poznatom i u mađarskoj i u rumunjskoj verziji. Ovaj slučaj iz 19. st. uzvitlao je mnogo prašine u javnosti (danas se etnologija ne može pohvaliti da joj posvećuju naslovne strane novina), sve dok se stvar početkom 20. st. nije definitivno smirila i slegla na zaključku da balada nije ni rumunjska ni mađarska, već je poznata i u Bugarskoj i u Gruziji.

U sažetom obliku donosim što za autora i jednog od glavnih revalorizatora znanstvenog termina *Ethnographia Pannonica* znači taj pojam: Etnografija je u stvari Volkskunde, termin uzet zbog međunarodne praktičnosti; želi se obraditi određeni predio istočno od Graza, Podunavlje (mađarski dio), Slovačka, djelomice Češka, sjeverna Slovenija i dijelovi Hrvatske, dakle krajevi koji su u prošlosti a i u sadašnjosti u susjedstvu, uz kontakte i razmjenu.

K. Gaál naglašava neke propuste etnologije za koje se zna, ali se o njima ili šuti ili vrlo obazrivo govori. (To je, npr., slabo poznavanje znanstvene literature susjednih naroda. Ili, npr. nedovoljna borba protiv »seoske romantike«.) Po autorovu mišljenju u središtu znanstvene pažnje mora biti čovjek i ljudska zajednica te unutarnje zakonitosti svakodnevnog života.

Sama ideja pokretanja panonskih istraživanja potekla je od istaknutih znanstvenika, kao što su Milovan Gavazzi, Bela Gunda i Viktor von Geramb.

Panonski prostor, odnosno historijsku stranu tog pojma osvijetlio je poznati austrijski stručnjak za prehistoriju Richard Pittioni. Brojnim primjerima pokazao je kako je teško doći do prave *Ethnographie pannonicae*, čak služeći se pri tom samim primjerima materijalne kulture.

Prilog Milovana Gavazzija nadovezuje se na ovu historijsku šetnju panonskim prostorom. M. Gavazzi ukazuje na zajedničke kulturne tekovine i mogućnosti kulturnih kontakata u prošlosti na južnapanonskom prostoru. Gavazzi navodi ukratko sve migracijske valove koji su doveli do mozaične etničke slike navedenog područja. Termini i leksičke osobitosti važni su pokazatelji bilo stranog, bilo domaćeg elementa u kulturi. Autor članka na kraju zaključuje da južnapanonsko područje ne odlikuje samo tzv. »pluralizam« (koji bi označavao bliskost pojedinih etničkih grupa, jezika, tradicija), već se kod istog naroda javljaju mnogostruko izmiješani kulturni elementi raznorodnog porijekla i različita karaktera.

Vatroslav Šmelhaus (Prag) razmatra neka historijska pitanja veleposjedničkih pravnih oblika u Češkoj iz srednjeg vijeka. U svom prilogu naglašava kako je povijesna slika ekonomskog stanja zemlje polazna točka za etnologa a često i ključ za razjašnjenje posve etnoloških situacija. Isto tako etnolog može pomoći tumačenju

historijskog problema: što je zapravo moglo biti povoljnije za kmetove — sloboda kretanja ili relativno velika sigurnost posjeda što proizlazi iz vezanosti uz zemlju, ali istovremeno znači ekonomski pritisak?

Gustav Otruba (Linz), govoreći o industrijalizaciji kao faktoru koji utječe na narodni život, osvjetljava sa sociološkog stajališta neke odnose u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Slika privređivanja na panonskom prostoru koju nam predočuje autor nužna je pomoć svakom etnologu pri razrješenju pitanja o oblicima života.

Iván Balassa (Budimpešta) daje kratak uvod u povijest razvoja pluga na panonskom prostoru, naglašavajući da etnografske pojave izviru iz povijesne osnove i stoga pokrivaju šire područje nego što je političko ili jezično.

Poznati mađarski etnolog i stručnjak za ribolov Ede Solymos (Baja) daje svoj prilog o ulozi proučavanja narodnog ribarstva na panonskom prostoru.

Eszter Barabás-Kisbán predstavlja nam panonski »stol«. Njen članak, naime, govori o geografskoj vezanosti i historijskim slojevima u prehrani naroda na panonskom prostoru.

Jenő Barabás raspravlja u svom članku o privredi i gradnji kuće. Ta sprega najjasnije se očituje na gospodarskim zgradama. Bez obzira na jezične i državne granice ovdje autor nailazi na mnoge istovjetnosti, koje uzrokuje i klimatski faktor.

U prilogu Nika Kureta o slovenskom udjelu u svadbenim običajima na panonskom tlu upozorava se u prvom redu da slovenski etnički živalj pokriva dva dijela panonske zone: Prekomurje, koje je do u novije doba pripadalo Mađarskoj, i istočni dio nekadašnje donje Štajerske. Utjecaj njemačkih susjeda slabije se zapaža od mađarskog ili hrvatskog međimurskog utjecaja. Autor nadalje nabraja niz svadbenih momenata koji su karakteristični za ovaj kraj a mogu se zapaziti i u panonskih susjeda (kao npr. pismeno fiksirani, čak štampani svadbeni ritual).

Studija Leopolda Kretzenbachera o zajedničkim pojavama u narodnim običajima na panonskom prostoru metodološki je vrlo značajna. Zahvaljujući Gaalovu uvodu na početku knjige i Kretzenbacherovoj studiji na njenu kraju, uočiti ćemo niz opasnosti koje prijete istraživaču narodnog života. Jer kako što kaže Kretzenbacher, panonski prostor je umanjena Evropa, pa savjestan istraživač mora slijediti sve one linije (često i izvan-evropske) koje se provlače u životu narodâ uvjetovane privredom, crkvenim kalendarom, narodnopravnim terminima i sl. Na panonskom prostoru uočljivi su i pretkršćanski supstrati u narodnim običajima. Autor donosi niz zajedničkih pojava u običajima na panonskom prostoru (tako glasi naslov ove studijice).

Istraživačko-informativna intencija Studio-Burgenlanda nije mimoišla usmenu književnost. Istaknuti znanstveni radnici Gyula Ortutay i Karl Haiding govore o istraživanju narodnih pripovijedaka u Mađarskoj i Austriji. Ovo nisu samo sintetički prikazi razvoja bilježenja i istraživanja narodnih umotvorina u našem susjedstvu (a zaista se i imaju čime pohvaliti), već se predočuju metode istraživanja.

Nives Ritig

JOURNAL OF AMERICAN FOLKLORE, Editor: AMÉRICO PAREDES, Special Editor, This Issue: ELLEN J. STÉKERT (THE URBAN EXPERIENCE AND FOLK — TRADITION), Vol. 83, 1970, No. 328, 274 str.

Mogli bismo reći da je orijentacija na primitivne zajednice, odnosno na seljačke kulture, genetsko svojstvo etnologije i folkloristike. Nije stoga čudno što pitanja: postoji li folklor u gradu, u urbanoj sredini, može li se folkloristički i etnološki